

Agrarisch grondgebruik neemt af

De slag om de ruimte

Al decennialang leidt de verdeling van de beschikbare ruimte in ons land tot heftige discussies. Gemeenten, milieu-organisaties, bedrijven, boeren en burgers hebben ieder hun eigen belangen. De gevolgen van uitbreidingsclaims voor wonen, economische bedrijvigheid en recreatiemogelijkheden treffen direct het landelijk gebied. Toch nemen landbouw, bos en andere natuur nog altijd ruim vier vijfde deel van onze landoppervlakte in beslag.

Het landelijk gebied wordt vaak geassocieerd met landbouw, bos en natuur. De landbouw legt nog immer het grootste beslag op het landelijk gebied. Met 23,5 duizend vierkante kilometer omvat het agrarisch grondgebruik nog altijd 69 procent van het landoppervlak van Nederland. Twintig jaar geleden was dat 24,4 duizend vierkante kilometer. Het areaal landbouwgrond is de laatste twintig jaar met 3,5 procent afgenomen.

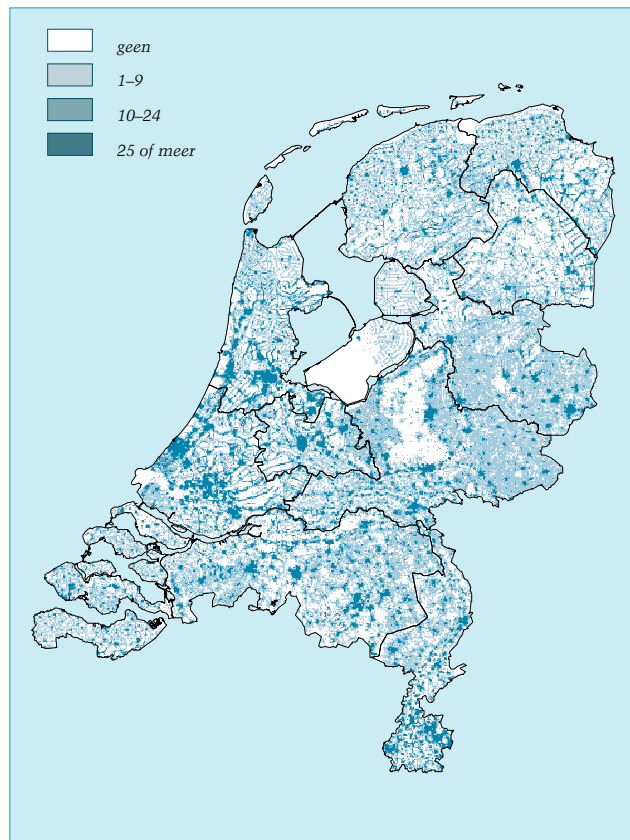
Met uitzondering van Flevoland nam het agrarisch grondgebruik in alle provincies af. In deze provincie kwam na de drooglegging van Zuidelijk Flevoland eind jaren zestig van de vorige eeuw nog nieuwe grond beschikbaar. Het sterkst heeft de agrarische functie van het platteland aan betekenis ingeboet in de provincies

Noord- en Zuid-Holland. In Zuid-Holland slonk het agrarisch grondgebruik met 6,6 procent, in Noord-Holland daalde het met 6,1 procent. De teruggang in agrarische functie van het landelijk gebied is het geringst in de provincie Zeeland (afname 1,6 procent).

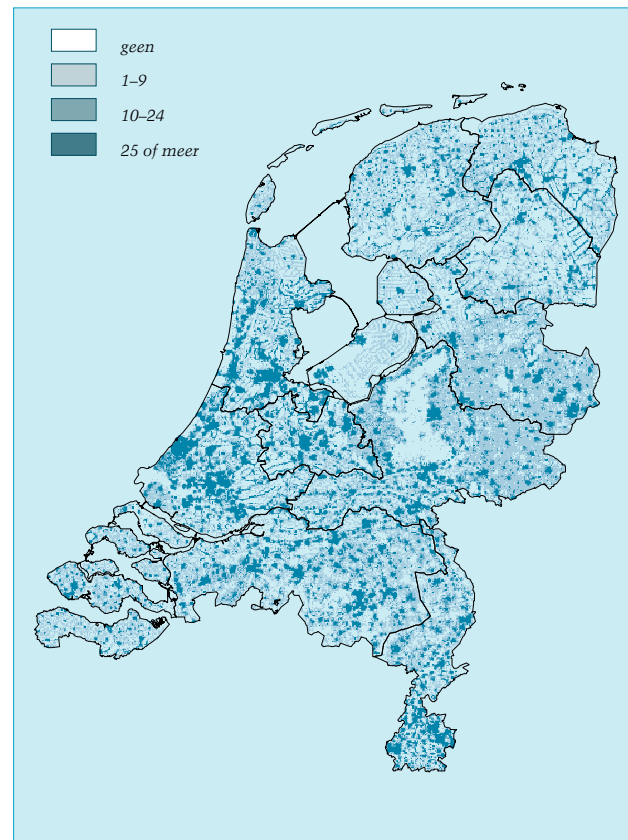
Iets meer natuur

Tegenover de afname van de agrarische functie van het landelijk gebied staat een lichte stijging van het areaal bos en andere natuurterreinen. Sinds 1977 is de omvang van de natuur met bijna anderhalf procent toegenomen. Met 3,2 duizend vierkante kilometer bos en 1,4 duizend vierkante kilometer natuurlijke

Aantal woonverblijven per rastervierkant van 500 × 500 meter, 1971

Aantal woonadressen per rastervierkant van 500 × 500 meter, 1999

terreinen maken deze vormen van grondgebruik nu vijftien procent van het landoppervlak uit. De toename van natuur in het landelijk gebied komt volledig voor rekening van de hoeveelheid bossen. Het oppervlak aan bossen steeg namelijk met elf procent. De overige natuurterreinen verloren in dezelfde periode bijna een zevende deel van hun oppervlak. Daar staat tegenover dat voor deze verdwenen natuur grotendeels bos in de plaats is gekomen.

Voorals in Groningen is er relatief veel bos of andere natuur bijgekomen. Dat heeft onder meer te maken met Europese subsidie om braak liggende landbouwgrond te gebruiken voor de aanplant van snel groeiend hout.

Recreatieruimte

Als gevolg van de groeiende mobiliteit is de behoefte aan recreatiemogelijkheden sterk toegenomen. Daarom is steeds meer ruimte geschikt gemaakt voor recreatieve doeleinden. Tussen 1977 en 1996 is de totale oppervlakte dag- en verblijfsrecreatie toegenomen van 287 vierkante kilometer tot 317 vierkante kilometer, een stijging van bijna elf procent. Parallel aan deze ontwikkeling neemt ook het aantal recreatiewoningen toe. Sinds 1992 steeg dit type woningen met 26 procent. Verhoudingsgewijs komen zij het meest voor in Zeeland. Daar staan tegenover duizend gewone woningen 63 recreatiewoningen. Landelijk zijn dat er maar dertien.

Een nog forsere stijging in oppervlakte lieten de sportterreinen

zien. Dit recreatief grondgebruik nam in de periode 1977–1996 toe van 209 tot 309 vierkante kilometer. Een toename ter grootte van de totale oppervlakte van Arnhem. In de jaren negentig kwam de uitbreiding vrijwel geheel voor rekening van de golfsport. Een golfbaan slokt al gauw een aantal hectare grond op.

Meer bebouwing

In dezelfde periode nam de oppervlakte bebouwde grond toe van bijna 2,6 duizend tot 3,2 duizend vierkante kilometer, een stijging van 22 procent. Het zal geen verbazing wekken dat in Flevoland een uitzonderlijk hoge stijging is gerealiseerd. Met name na de drooglegging van Zuidelijk Flevoland zijn daar nieuwe steden als Almere en Lelystad ontstaan. Als deze provincie buiten beschouwing wordt gelaten nam het oppervlak aan bebouwing relatief het meest toe in Friesland, Overijssel, Utrecht en Noord-Holland. Hier steeg het oppervlak aan bebouwde terreinen met 26 tot 29 procent. In Groningen, Zeeland en Limburg was de toename in oppervlak aan bebouwde terreinen tien procent.

Stedelijk woongebied dijt uit

Sinds 1971 is het aaneengesloten bebouwd woongebied met ruim 40 procent toegenomen. Die uitbreiding vond voornamelijk plaats aan de rand van reeds bestaande bebouwing. Alleen in Zuidelijk en Oostelijk Flevoland ontstonden nieuwe steden en kernen, zoals Almere, Lelystad, Dronten en Zeewolde. Daardoor was de

toename van stedelijk gebied in Flevoland uitzonderlijk hoog.

Naast Flevoland hebben vooral de aangewezen groeigemeenten die de overloop van de grote steden in de Randstad moeten opvangen hun bestaande bebouwing uitgebreid. Hoorn, Heerhugowaard en Purmerend in Noord-Holland; Alphen aan den Rijn, Zoetermeer, Capelle aan de IJssel en Spijkenisse in Zuid-Holland; en Nieuwegein, Houten en IJsselstein in Utrecht zijn daarvan duidelijke voorbeelden. Desondanks vond de grootste uitbreiding van het stedelijk gebied plaats in de provincies Overijssel en Noord-Brabant. Het aaneengesloten bebouwd woongebied groeide daar ten opzichte van 1971 met meer dan de helft.

Behalve aan de rand van de grotere steden in die provincies breidden daar ook kleinere kernen soms aanzienlijk uit. In Overijssel betreft dit bijvoorbeeld Kampen, Ommen, Raalte, Rijssen en Oldenzaal; in Noord-Brabant zijn het Roosendaal, Etten-Leur, Oosterhout, Oss, Uden, Best, Veldhoven en Helmond. In de provincie Groningen breidde de aaneengesloten bebouwing het minst uit. Hier was het vooral het stedelijk gebied van Groningen, Veendam, Hoogezand-Sappemeer en Delfzijl waar de bebouwing toenam.

Verdichting landelijk gebied

Naast een sterke uitbreiding van het aaneengesloten bebouwde gebied is ook een verdichting in de verspreide bebouwing opgetreden. In de provincie Limburg trad deze verdichting het meest op. Daar verdichtte ongeveer tien procent van de open bebouwing tegenover ruim zes procent voor Nederland als geheel. Ook in de drie Randstadprovincies, Noord-Brabant en Gelderland was sprake van een aanzienlijke verdichting van het landelijk gebied. Een geringere verdichting van het open gebied trad er op in de provincies Groningen en Friesland, in Flevoland en in Zeeland. In die provincies bleef de verdichting beperkt tot drie à vier procent van de open bebouwing.

De enige echte onbebouwde ruimte in Nederland is de Veluwe. Niettemin is aan de randen van dit voor onze begrippen grote natuurgebied de bebouwing tussen 1971 en 1999 wel toegenomen. Het stedelijk gebied is er uitgebreid en het landelijk gebied, met name in de Gelderse Vallei, verdicht.

Dichtheid stedelijk woongebied onveranderd

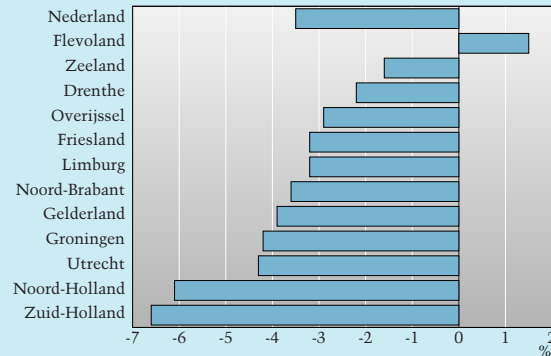
De uitbreiding van het stedelijk woongebied sinds 1971 heeft niet geleid tot een verdichting van dat gebied zelf. Het blijkt namelijk dat het aantal woonadressen per vierkante kilometer dat een inwoner van dit gebied gemiddeld aantreft binnen een straal van één kilometer, niet veranderd is. Zowel in 1971 als in 1999 waren dat er iets meer dan zeventienhonderd. ◀

Mathieu Vliegen,

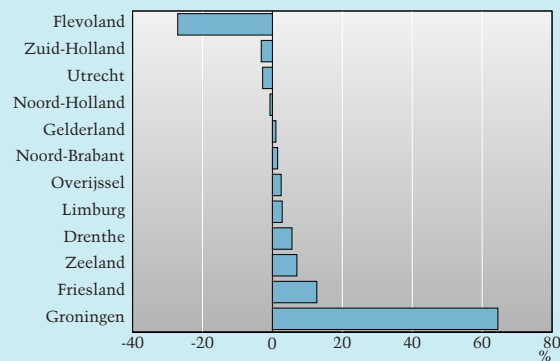
Niek van Leeuwen en Hans Visser

Ontwikkeling grondgebruik per provincie, 1977–1996

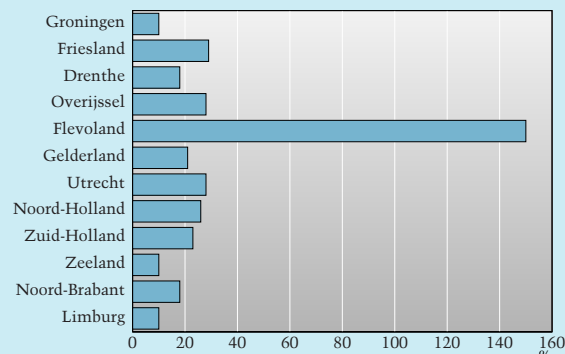
landbouwgrond

bos en natuurlijk terrein

bebouwd gebied

dag- en verblijfsrecreatieterrein

